

Ali Žerdin

MMXXI:

LETO NEVARNIH MUTACIJ

*Kaj je šlo v Sloveniji narobe v letu,
ko smo dobili cepivo proti covidu-19*

Ali Žerdin

MMXXI:

LETO NEVARNIH MUTACIJ

*Kaj je šlo v Sloveniji narobe v letu,
ko smo dobili cepivo proti covidu-19*

Ljubljana 2022

MMXXI

Ko sem sredi februarja 2021 odposlal datoteko z besedilom knjige *MMXX: leto nevarne bližine*, sem bil prepričan, da sem o pandemiji, ki je prizadela Slovenijo in svet, povedal vse, kar znam povedati. Prijatelji in znanci so me po izidu knjige spraševali, kdaj se bom lotil nadaljevanja, a sem pobudo razumel kot kompliment in hkrati kot šalo. Naivno sem bil prepričan, da bo cepljenje, postopek, prvič uporabljen v slavnem letu 1789, ustavilo virus in pandemijo. Skrb, s katero sem se ukvarjal v tednih po izidu knjige, je bila, kdaj bom prišel na vrsto za svoj odmerek.

Dva tedna zatem, ko sem ramo drugič nastavil igli, sem zaznal, da se dogaja nekaj, česar nisem pričakoval. Vrste pred slovenskimi cepilnimi centri so naenkrat izginile. Če so prvi meseci leta 2021 spominjali na vrsto pred smučarsko sedežnico, v katero se vrivajo paglavci in neotesani odrasli, je druga polovica leta spominjala na cirkus, pred katerim stoji ravnatelj in mimoidoče z najrazličnejšimi zvijačami nagovarja, naj si ogledajo njegove akrobate, zveri, orkester in kloveso.

Kaj smo spregledali? Kaj sem spregledal?

Naj najprej razgrnem podatke iz cepilne knjižice. Prva dva odmerka sem dobil, ko sem prejel sporočilo, da me

cepivo čaka. Po tretji odmerek sem šel, ko ga je bilo mogoče dobiti. Čeprav sem cepljen z vsem, kar nalagajo zdravstveni protokoli, se ne strinjam z geslom javnozdravstvenih oblasti, da so cepiva učinkovita in varna. Ne strinjam se z geslom, da cepivo preprečuje težji potek bolezni. Ker znam brati podatke, vem, da cepljenje poveča verjetnost, da se nekdo ne bo okužil. Cepivo zmanjšuje tveganje za težji potek bolezni. Cepiva spreminjajo verjetnostne parametre. Niso pa brezpogojno učinkovita. Skleпам tudi, da cepiva niso absolutno varna. So relativno varna; verjetnostni izračuni mi govorijo, da je tveganje, ko bi šlo pri cepljenju kaj narobe, občutno manjše od tveganja, ki ga prinaša virus. Ne vem, kakšna so dolgoročna tveganja.

Slovenija je država, v kateri proticepilsko gibanje v preteklosti skorajda ni bilo zaznavno. Zbudilo se je v letu nevarnih mutacij. Kljub dejstvu, da je bila med pandemijo leta 2020 Slovenija med najbolj prizadetimi, so javnomnenjske analize kazale, da se virusa SARS-CoV-2 ne bojimo. Natančneje: v drugih članicah EU so se virusa bali občutno bolj kot v državi, v kateri je bil morilski zamah izjemno širok. Leta 2021, ko je bilo cepivo že na voljo, je v Sloveniji zaradi covid-19 umrlo več ljudi kot leta 2020. Tako leta 2020 kot leta 2021 smo potlačili dejstvo o tragediji velikega obsega.

Spregledali smo možnost, da bo virus mutiral. Da se bo nevarna izvorna različica spremenila v še nevarnejše. Mutacije so rdeča nit te knjige. Mutacije genetskega zapisa virusa SARS-CoV-2 niso edine mutacije, ki so prizadele te kraje. Ko gre za družbene, pravne, politične, psihološke, kulturne, antropološke in ekonomske učinke pandemije, uporaba besede *mutacija* ne izpolnjuje vseh znanstvenih

terminoloških kriterijev. Hkrati pa je prav to skupni imenovalec učinkov pandemije. Ni se spreminjal samo genetski material mikroorganizma. V Sloveniji je izrazito mutiral družbeni genom, genetski zapis, ki določa, kako se reproducirajo družbeni odnosi. Po dveh letih je ta država drugačna, kot je bila leta 2019. Skrb za javno varnost je mutirala v represijo, kljubovanje je mutiralo v jezo, strah je mutiral v bes, usmerjenost države proti evropskemu jedru je mutirala v geslo *Go East*. Pojdi na vzhod. Skupnost brez proticepilske tradicije je mutirala v skupnost, ki jo polarizira osebni odnos do cepljenja. Mutirala je narava zdravstvenega sistema. Pravila političnega odločanja so drugačna. Konsenz o temeljnih parametrih skupnosti je razmajan. Nepisana pravila so postavljena na glavo. Spremenila se je globalna skupnost.

Ko se mi je zemljevid vseh mutacij sestavil, sem razumel, da to zahteva nadaljevanje knjige *MMXX: leto nevarne bližine*. Spominjam se tudi trenutka, ko sem v najkrajšem možnem času izpisal grobo verzijo kazala. Tistega dne je umrlo dvajsetletno dekle, Katja. Umrlo je zaradi zapletov po cepljenju. Prvo skico kazala sem izpisal ob ljubljanski zahodni obvoznici, kjer sem spremljal, kako so policisti s solzivcem in vodnim topom z avtoceste odganjali ljudi.

Desant na TV studio

Petega maja 2021 sem prišel na vrsto za cepljenje. Vzdušje v veliki dvorani Gospodarskega razstavišča je bilo nekako slovesno, vzneseno. Med čakanjem na odmerek sem srečeval znance, ki jih nisem videl leta in leta. Nekaj sekund dlje je trajalo, da smo se prepričali, ali je pod masko res znani obraz. Bili smo nekako ista generacija, na vrsto za cepljenje smo prišli hkrati. Postavljeni v vzorno urejeno vrsto smo se relativno hitro premikali proti improviziranim ambulantam. Nekaj dni pred devetim majem, ki smo mu nekoč rekli dan zmage, zadnja leta pa dan Evrope, je odmerek cepiva, ki ni bil več absolutno redka dobrina, obljubljal osvoboditev. Ker sem bil med generacijskimi vrstniki, se mi je za trenutek zazdelo, da sem na obletnici mature. Asociacija je imela realno ozadje; dvorana, v kateri smo čakali, da ramo nastavimo igli, je bila ob tem letnem času dolga desetletja rezervirana za maturantske plesе. Leta 2021 je maturantski ples odpadel. Tam smo bili tudi zato, da leta 2022 maturantski ples ne bi odpadel.

Ko sem prišel na vrsto, sem dobro uigranemu osebju izročil dokumentacijo. Do tistega trenutka se je z vsaj enim odmerkom cepilo 444.000 oseb. Slabih deset odstotkov prebivalstva je bilo polno cepljenih. Človek, ki je stal v sosednji

vrsti, je osebje prepričeval, da je dobil vabilo, vendar ima s seboj le službeni telefon, vabilo pa naj bi prejel na osebni telefon. Študentje, zadolženi za administrativni del operacije, so prizadevno brskali po računalniških seznamih, vendar imena človeka, ki je trdil, da ima vabilo na drugem telefonu, niso izbrskali. Ni ga bilo na seznamu vabljenih. Vljudno so ga odslovili.

Operacija cepljenja, ki bi nam prinesla svobodo, naj bi temeljila tudi na načelu enakosti. Državljan pride na vrsto, ko mu to pripada glede na leto rojstva in druge okoliščine. Vrstni red je bolj ali manj natančno določala državna strategija cepljenja. Svoboda in enakost.

In kje je bratstvo, tretji element modernih družb, družb, ki temeljijo na izročilu francoske revolucije in razsvetljenstva? Bratstvo je bilo v tem, da s cepljenjem v prvi vrsti zavaruješ druge, svoje bližnje, družbo kot celoto, potem sebe. Če je virus družbo razstavljajal na mehurčke družine, delovnega mesta in učilnice, je cepivo, vsaj tako se je zdelo, družbo sestavljalo nazaj.

Tik pred trenutkom, ko naj bi zavihal rokav, je prišlo v veliki dvorani Gospodarskega razstavišča do preplaha. Človek, ki se je cepil, je po nekaj minutah, ko je zapuščal prostore improviziranih ambulant, omedlel. Zdravnica, ki je vodila in nadzirala postopke, je isto sekundo zgrabila stetoskop in stekla proti parkirišču. Osebje je človeka naložilo na nosila in poskrbelo zanj. Vrsta se je za nekaj minut ustavila.

Potem sem prišel na vrsto. V ramo sem dobil nekaj kapljic cepiva Comirnaty, ki ga je razvila nemška družba BioNTech, izdeluje pa ga ameriška multinacionalka Pfizer. Ime Comirnaty je zloženka. Co je za covid. Zloga mir in na

označujeta cepivo mRNK. Prvi zlog com in zadnji zlog ty pomenita skupnost, community. Črka i, vrinjena na sredino imena, ponazarja imunost, imunost skupnosti.

Res je. Cepljenje za posameznika, kot je bil človek, ki je ob izhodu na parkirišče omedlel, lahko pomeni tveganje. S tem ko se posameznik izpostavi tveganju, recimo tveganju, da bi se mu sprožila anafilaktična ali kakšna druga reakcija, zmanjšuje nevarnost na ravni družbe kot celote. S cepljenjem po drugi strani na osebni ravni posameznik občutno zmanjša verjetnost, da bi se okužil. V primeru okužbe je večja verjetnost, da bo potek bolezni blažji. Kljub zavedanju o razumnih tveganjih, ki jih prinaša cepljenje, se je na začetku maja 2021 zdelo, da je največji problem slovenske družbe ta, da cepiva ni dovolj za vse, ki se želijo zaščititi.

Cepivo je otrok razsvetljenstva. Britanski znanstvenik in zdravnik Edward Jenner je prvo cepivo proti črnim kozam razvil leta 1789, v letu, ko je bilo na drugi strani Rokavskega preliva izpisano geslo o svobodi, enakosti in bratstvu. Izumitelj cepiva Jenner je bil vzgojen v duhu eksperimentalnega razsvetljenstva. Ko je bil Jenner vajenec pri škotskem kirurgu Johnu Hunterju, je mojster ponavljal: »Ne razmišljaj. Poskusi!« Jenner si je drznil razmišljati in poskušati. Ob pomoči postopkov, ki se danes zdijo nepojmljivo primitivni, je razvil cepivo proti bolezni, ki je pobila slabo tretjino okuženih. Črne koze so danes zaradi cepljenja, fantastičnega razsvetlenskega projekta, izkoreninjene.

Vendar zgodovina nima vnaprej določene smeri. Ni tako, da bi bil svet vedno bolj razsvetljen. Še v znanosti prihaja do mračnih nesporazumov. V žargonu strokovnjakov za infektologijo in imunologijo je več desetletij ždela nenavadna besedna zveza. Ko se je začelo cepljenje proti covidu-19,

so razlagali, da je cilj osemdesetodstotna precepljenost populacije, ker naj bi tolikšna precepljenost zagotavljala čredno imunost.

Čredno imunost? Od kod besedna zveza, ki človeku pripisuje status osebka v čredi? Izraz se je ob koncu 19. stoletja pojavil v veterinarski medicini. Ko se je v 60. letih 20. stoletja izkazalo, da cepljenje proti ošpicam od neke točke precepljenosti otroške populacije zagotavlja skupinsko imunost, saj je širjenje bolezni v zadostni meri zamejeno, znanost ni poskrbela za terminološko inovacijo. Besedna zveza čredna imunost je ob selitvi iz veterinarske v humano medicino ostala.

Če je v prvem valu epidemije covid-19 v obtok prišla fraza o vzdrževanju socialne razdalje, čeprav je šlo v resnici za fizično razdaljo, je na začetku cepljenja proti covidu v obtok prišla fraza o čredni imunosti. Govoriti pa bi morali o skupinski, družbeni imunosti.

Ko gre za ambicije, da bi se precepilo osemdeset odstotkov populacije in bi bila s tem dosežena skupinska imunost, gre za vprašanje, kako naj se družba sooči z drobnimi nelagodji, ki so ob odločanju za cepljenje nakopičena pri posameznikih. Veliko jih je. Nekatera imajo realno, racionalno ozadje. Med cepljenjem lahko pride do neželenih stranskih učinkov. Ker je cepljenje množična javnozdravstvena operacija, s katero se že v otroštvu sreča tako rekoč celotna populacija, med prebivalstvom živijo ljudje, ki so osebno izkusili negativne stranske učinke. Ti ljudje imajo sorodnike, znance. Podatek o neželenih stranskih učinkih se v skupnosti hitro razširi.

Nekatera nelagodja imajo fiktivno ozadje. Ena najuglednejših svetovnih medicinskih revij *Lancet* je leta 1998

objavila študijo, pod katero se je podpisal Andrew Wakefield s sodelavci; študija naj bi dokazovala povezavo med cepljenjem in avtizmom. Šele po dvanajstih letih je revija *Lancet* umaknila Wakefieldov članek, ker je temeljil na potrjenih podatkih. Dokazov o Wakefieldovi pristranosti in fabriciranju podatkov niso objavile konkurenčne znanstvene publikacije, pač pa londonski časopis *Sunday Times*. Trditve iz revije *Lancet*, temelječe na fabriciranih podatkih, so po letu 1998 dobile pospešek v splošnih medijih in so bile gorivo, ki je poganjalo anticepilsko gibanje. Ko izmišljene trditve iz ugledne znanstvene revije, ki članke pred objavo izpostavi neusmiljenim recenzijskim postopkom, pobegnejo v splošno javnost, jih je težko poloviti in zapečatiti v steklenico.

Če so na eni strani nabora razlogov, ki lahko vplivajo na odločitev za cepljenje, podatki o neželenih stranskih učinkih ali znanstvene prevare, so na drugem koncu nabora fantastične teorije zarote.

V dneh, ko mi je začel Comirnaty krožiti po organizmu in je verjetno povzročil blažji glavobol, hujšega pa ni bilo, je na naslov vodstva slovenske javne televizije prišel dopis gibanja, ki si je nadelo ime Osveščeni prebivalci Slovenije. Vodja gibanja je bil Ladislav Troha, nekdanji pripadnik specialne brigade, ki je po odhodu iz vojske z gorečo ambicijo tolmačil družbeno dogajanje. Ladislav Troha je znal s prstom pokazati na krivce za sleherno družbeno deviantnost. Če ni bila kriva udba, so bili krivi prostozidarji. Če niso bili krivi lažnivi mediji, je bila kriva skorumpirana oblast. Pismo, ki ga je Ladislav Troha naslovil na vodstvo TV Slovenija, je zahtevalo, naj se devetega maja kamere nacionalke znajdejo na Trgu republike, kajti gibanje

Osveščeni prebivalci Slovenije ima ustavno pravico, da javnosti posreduje pomembne informacije, nacionalka pa ima dolžnost, da to zagotovi. »Če tega ne storite, boste po vzpostavitvi pravične pravne države privedeni na zatožno klop narodovega izdajstva,« je pisalo v pozivu.

Sledilci Ladislava Trohe so od nacionalke zahtevali, naj neha z manipulacijami in lažmi »ter diskriminacijo vseh, ki vemo, za kaj gre, in to tudi javno razkrivamo, saj vam samo tako lahko zagotovimo zaščito ljudstva! Če ne zmorete, pojdite na bolniško, okužite se s korona 'virusom' in predajte namestnikom to sporočilo.« Troha je bil prepričan, da virus SARS-CoV-2 ne obstaja.

Na nacionalki ob zahtevi Ladislava Trohe niso trznili in niso razmišljali o tem, da bi mu odstopili minutažo, med katero bi domači in svetovni javnosti razkril svojo resnico o virusu. Ker Troha ni dobil minutaže, so se pripadniki gibanja Osveščeni prebivalci Slovenije vkopali pred vhodom TV Slovenija.

Osveščeni prebivalci so uslužbenke, ki so vstopali na Kolodvorsko 2, obkladali z zmerljivkami, med katerimi je bila »lažnivci« najbolj vljudna. In zahtevali so TV termin. Pri stališčih, ki se tičejo cepljenja, pripadniki gibanja Osveščeni prebivalci niso bili harmonizirani z javno izrečenimi stališči vlade. A oboji – Ladislav Troha in njegovi sledilci ter vladni funkcionarji – so se strinjali, da mediji izkrivljajo resničnost, zavajajo, manipulirajo, lažejo, potvarjajo, prikrivajo resnico, fabricirajo. Osveščeni prebivalci so pred vrtljivimi vrati na Kolodvorski postavili tabor, zahtevali sestanek z uredniki in nadlegovali mimoidoče. Predvsem novinarke in novinarje, prepoznavne obraze. Sprva je dežurstvo Osveščenih prebivalcev trajalo nekaj ur na dan,

potem pa je jedro anticepilskega gibanja dežuralo podnevi in ponoči.

Ker udarna pest anticepilskega gibanja ni dobila prižgane TV kamere z neposrednim prenosom, je uporabila druge komunikacijske kanale: elektronsko pošto, družbena omrežja, plakate, transparente ...

Prepričanje, da bo internet demokratiziral procese posredovanja in dostopnosti do informacij, se je ob pandemiji – in že pred njo – izkazalo za naivno. Drži sicer, da je razpečevanje in iskanje informacij z internetom lažje. A poenostavljeno je tudi širjenje izmišljotin, laži, drobnih in velikih neumnosti, drobnih in velikih norosti, manipulacij. Fotografijo lutke dojenčka, ki ima v glavo zabodenih ducat injekcij, lahko naredi vsakdo, ki je že kdaj kupoval v lekarni in trgovini z igračami, in jo objavi na družbenih omrežjih. Produkcija kratkega filma, med katerim začne cepljeni junak zavijati z očmi in se tresti, je bolj zapletena, a ne gre za nedosegljiv podvig. Filmčki z ljudmi, ki se po cepljenju obnašajo skrajno nenavadno, so se širili po družbenih omrežjih.

Že decembra 2020, ko je Eurostat objavil prvo analizo o odnosu javnosti do cepljenja proti covidu, bi moralo biti jasno, da je Slovenija v okviru EU precej posebna. Čeprav je bila decembra 2020 država sredi najvišjega vala tragičnega umiranja, se je le 30 odstotkov ljudi – najmanj v EU – balo covid-19. Sredi leta 2021 se je covid-19 balo še manj ljudi. Virus SARS-CoV-2 ni tako nevaren kot virus varirole, ki povzroča črne koze. A kljub temu je v letu dni, do 4. marca 2021, zaradi covid-19 v Sloveniji umrlo 3878 ljudi. Registriranih okužb v tem času je bilo nekaj manj kot 200.000. Strah pred virusom, ki povzroča covid-19, je utemeljen, racionalen.

Slovenija je decembra 2020, ko je Evropa vzhičeno čakala na cepivo, spadala med države, v katerih je bilo mogoče zaznati veliko zadržanost do cepljenja proti koronavirusu. Najpozneje takrat bi moralo biti jasno, da cepljenje ne bo le zahtevna logistična operacija, pač pa bo treba, če naj bi dosegli zadostno precepljenost prebivalstva, veliko energije nameniti potrpežljivim in hkrati prepričljivim razlagam, zakaj je cepljenje pametna odločitev.

Vladni urad za komuniciranje je spomladi 2021 za izjemno zahtevno strokovno nalogo angažiral samostojnega podjetnika Edvarda Kadiča, strokovnjaka za govorico telesa. Naj ob tem priznam, da do tistega dne, ko je začel delati za vlado, za Edvarda Kadiča še nisem slišal.

Zakaj je zasnova kampanje, ki naj bi skupnost ozaveščala o koristih cepljenja, zahtevno delo? Zato, ker je množica tistih, ki so do cepljenja zadržani, sestavljena iz pisanih podmnožic. V množici ljudi, ki so zadržani do cepljenja ali mu nasprotujejo, je delež tistih, ki menijo, da bodo s cepivom dobili tudi mikročip, ki bo beležil njihovo gibanje, majhen. Med ljudmi, ki imajo glede cepljenja dvome, pristaši teorij zarote nikakor niso v večini. Gibanje Osveščenih državljanov, ki ga je vodil Ladislav Troha, je številčno majhno. Je pa pri razlagi svojih nepopustljivih stališč glasno. Radikalnih nasprotnikov cepljenja ne more prepričati nobena marketinška akcija ali akcija ozaveščanja.

Ko gre za cepljenje, družba ni bipolarna struktura. Ko je evropski statistični urad Eurostat junija 2021 objavil analizo javnega mnenja v članicah EU, je bilo v Sloveniji cepljenih 36 odstotkov vprašanih, 13 odstotkov pa si je želelo, da bi prišli na vrsto čim prej. Rezultat javnomnenjske analize sicer lahko jemljemo z določeno zadržanostjo. Če bi bili

odgovori povsem pošteni, bi to pomenilo, da bi do polovične precepljenosti prebivalstva prišli avtomatično, brez strpnega pojasnjevanja, malih marketinških trikov, prepričevanj in groženj. Enajst odstotkov vprašanih je junija odgovorilo, da bi se cepili enkrat leta 2021. Enajst odstotkov jih je odgovorilo, da bi se cepili pozneje. Ena petina jih je odgovorilo, da se ne bi cepili.

Poenostavitev, da ljudje, ki dvomijo v cepljenje, hkrati verjamejo v ploščato Zemljo, je neumnost. Morda je med anticepilci res kdo, ki verjame, da Zemlja ni okrogla, da je evropski parlament ekspozitura finančnega mogotca Georgea Sorosa (no, to misli tudi cepljeni predsednik slovenske vlade) in da želi Bill Gates z vgrajenimi čipi usmerjati misli celotne svetovne populacije. A problem je mnogo bolj zapleten.

Prebold. Predpostavimo, da ravnatelj, ki vodi šolo v kraju s 1700 prebivalci, ne more biti ekscentrik. Zgodovinske korenine slovenskega šolstva segajo v čas razvetljenega absolutizma Marije Terezije in v čas francoskega razsvetljenstva, čas Ilirskih provinc. Ravnatelj osnovne šole Prebold Peter Žurej je marca 2021 od šolskih oblasti zahteval, naj mu dokažejo, da virus obstaja. S konkretnimi podatki naj mu dokažejo tudi, da je cepivo učinkovito. Pred začetkom šolskega leta 2021/22 je ravnatelj Žurej zavrnil obvezno testiranje. Morda zato, ker mu vladni aparat ni dostavil dokazov, da virus obstaja.

Res je, znanost temelji na dokazih. Vendar je v pisarni ravnatelja osnovne šole Prebold razsvetljsko načelo o znanstvenih dokazih mutiralo. Dokazi, da virusi obstajajo, so zbrani v znanstvenih publikacijah, knjigah, enciklopedijah, knjižnicah, dandanes tudi na številnih in verodostojnih

akademskih spletnih straneh. Ko v znanosti nekaj velja za dokazano, je pač dokazano – dokler se znanstvena paradigma radikalno ne spremeni. Nobenih znakov ni, da bi se mikrobiologiji v kratkem obetala znanstvena revolucija, ki bi dokaze o obstoju virusa postavljala pod vprašaj. In tako kot politična oblast ne more dostaviti dokazov, da evolucija obstaja, ne more dostaviti dokazov, da obstaja virus.

Ravnatelj Žurej je postal junak dela skupnosti. Ko je svet osnovne šole razpravljajal, ali bi ga odstavili, je pred šolo ravnatelja podpirala množica, ki je do Prebolda pripotovala z vseh smeri. Svet osnovne šole je s fantastično večino sklenil, da ravnatelja, ki je podvomil v obstoj virusov, ne bi razrešili.

Tripanofobija. Besede tripanofobija v slovenskih slovarjih nisem našel. (A sem jo med pisanjem tega besedila posredoval uredniku portala Fran, Kozmi Ahačiču. Po pičlih 16 minutah mi je odgovoril, da je njegova ekipa besedo tripanofobija do leta 2018 zaznala le enkrat in da bo ekipi priporočil, naj jo vnese v slovar.) Kaj je tripanofobija? Besedo sem prvič zasledil v kolumni Zorane Baković na zadnji strani Sobotne priloge, objavljeni 30. januarja 2021. Gre za fobijo pred injekcijsko iglo.

Fobije so naše stalne spremljevalke. O nekaterih se govori bolj odkrito, o drugih manj. O tripanofobiji med odraslimi se govori malo. In vendar ima fobijo pred injekcijo slabih deset odstotkov odraslih. Če je cilj cepljenja doseči 80-odstotno precepljenost, število ljudi z bolj ali manj izrazito tripanofobijo ni zanemarljivo. A tudi večina ljudi, ki se boji letenja, vendarle potuje z letali. Ljudi s tripanofobijo bi težko prepričali, naj se cepijo, če bodo poslušali, da so sebični, neuki idioti. Niso. Imajo pa fobijo pred iglo.

Obstajajo psihološki prijemi, s katerimi ljudje lahko presežejo strahove.

Del prebivalstva je prepričan, da je cepivo v telesu umetni tujek. Ker je tujek, je potencialno škodljivo. Tudi virus je sicer tujek, a virus ni umetna tvorba. Človeštvo spremlja več sto tisoč let.

Del prebivalstva je prepričan, da je človekov imunski sistem dovolj učinkovit, da lahko virus premaga brez asistencije cepiva. »Glede na lastne izkušnje, počutje in življenjski slog – bolj zaupam svojemu imunskemu sistemu kot pa cepivom nove tehnologije, za katere niti stroka in ustanove, ki so jih odobrili, še ne vedo, kakšni so lahko njihovi dolgoročni učinki, saj zaradi časovne stiske niso prestali vseh potrebnih kliničnih faz razvoja,« je v umirjenem tonu svoje stališče, zakaj nasprotuje obveznemu cepljenju, pojasnil Franco Juri, karikaturist, nekoč tudi poslanec in diplomat, zadnja leta muzealec.

Del prebivalstva je bil do novega cepiva zadržan, ker je imelo cepivo le pogojno dovoljenje za promet, ki ga v primeru izrednih okoliščin, kot je pandemija, izda Evropska agencija za zdravila. Če so infektologi in imunologi z rabo besedne zveze »čredna imunost« pri delu populacije nehoti povzročali nelagodje, so anticepilci pogojno dovoljenje za promet interpretirali kot status, ki celotno prebivalstvo spreminja v laboratorijske podgane.

Del prebivalstva je bil do cepljenja zadržan, ker so zlasti po pojavu različice delta, mutacije prvotnega virusa SARS-CoV-2, zbolevali tudi cepljeni. Dvom ima svojo racionalno osnovo. Če na cepljenje gledamo kot na individualno odločitev, posameznik v resnici nima trdnega zagotovila, da bo po cepljenju ostal zdrav. Če na precepljenost

gledamo kot na kolektivni, družbeni status, se s povečevanjem odstotka precepljenosti povečuje tudi verjetnost, da bo zaradi skupinske imunosti pandemija zamejena. Ob nizki precepljenosti je verjetnost, da bo oseba, ki je že bila cepljena, zbolela, večja, kot če je precepljenost visoka. In cepljenje je v resnici epidemiološki ukrep, preventivna terapija, ki je namenjena tako posameznikom kot družbi.

Na vprašanje Eurostata, zakaj bi se cepili, je 58 odstotkov anketiranih v Sloveniji odgovorilo, da bi se cepili zato, da bi zaščitili svoje sorodnike in bližnje, 49 odstotkov jih je odgovorilo, da bi se cepili zato, da bi zaščitili sebe. Altruistični razlogi so torej bolj poudarjeni. V drugih članicah EU je altruistični razlog za cepljenje še bolj poudarjen, a je ideja, da s cepljenjem lahko zaščitimo okolico, dobro izhodišče.

Posebnost Slovenije je v močnem zanikanju. Pred začetkom cepljenja je Slovenija zaradi množice umrlih v domovih ostarelih in siceršnjega množičnega umiranja doživela tragedijo velikih razsežnosti, tragedijo, ki je bila občutno večja kot v veliki večini članic EU. Zanikanje razsežnosti tragedije je zanikanje dejstev. Hkrati je zelo velik del prebivalstva – 70 odstotkov – menil, da virus SARS-CoV-2 za njih ne predstavlja resnejše grožnje. Razsvetljenska racionalnost, ki temelji na dognanjih znanosti in preverljivih dejstvih, je med pandemijo mutirala. Krivulje, ki so se izrisovale na imenitni spletni strani [covid-19.sledilnik.org](https://www.covid-19.sledilnik.org), so poročale, da se je od marca 2020 v Sloveniji dogajalo nekaj zelo hudega. Sledilnikovi diagrami, vizualizacije podatkov, so neposredni dedič razsvetljenstva. Diagrame, ki statistične podatke spremenijo v lahko razumljive slike, si je izmislil William Playfair, škotski inženir, pomočnik izumitelja parnega stroja Jamesa Watta, urednik ene od verzij

Bogastva narodov Adama Smitha. V letih, ko je Edward Jenner izumil cepivo za črne koze, je Playfair ugotovil, da lahko podatke ponazarjamo s krivuljami, stolpci in drugimi grafičnimi elementi. Ko so podatki urejeni, vizualizirani, lahko o neskončno kompleksni resničnosti lažje razmišljamo. Del slovenskega prebivalstva razsežnosti tragedije, tudi ko je bila izrisana v diagramih, ni želel videti, razumeti.

Podatki pa so vzbujali resno skrb. Študenti mariborske medicinske fakultete so pod mentorstvom prof. Matjaža Zwittera in ob sodelovanju podatkovnih strokovnjakinj Ane Slavec in Ajde Pretnar v drugi polovici decembra 2020 na velikem, vendar nereprezentativnem vzorcu izvedli anketo o odnosu do cepljenja. Rezultati ankete, objavljeni januarja 2021 v Sobotni prilogi, so nakazali, da so zadržki do cepljenja med ljudmi več kot zaznavni. Anketa je pokazala, da med zdravniki obstaja okrog 85-odstotna namera, da se cepijo. Opazno manjša je bila med medicinskimi sestrami.

Istočasno je anketo na reprezentativnem vzorcu izvedla tudi družba Valicon. Rezultati ankete, ki so jo izvedli mariborski študentje, je nakazovala, da je pripravljenost za cepljenje večja med bolj izobraženimi. Valiconov reprezentativni vzorec ni zaznal povezave med formalno izobrazbo in pripravljenostjo, da bi se cepili. Valiconovo meritev, da med izobrazbo in odnosom do cepljenja ni statistično pomembne korelacije, je pozneje potrdila tudi meritev Mediane.

»Pomembno /.../ je, da akcije ozaveščanja o nujnosti cepljenja dosežejo tisto tiho večino ljudi, ki so neodločni, ki so dovzetni tako za besede nasprotnikov cepljenja kot tudi za prepričevanje strokovnjakov in bi najraje povečini 'še malo počakali'. Prepričati jih moramo, da čakanje pomeni tudi

odlašanje s koncem epidemije in ukinitvijo vseh omejitev,« so zapisali študentje pod mentorstvom prof. Zwittra. In še: »Zmaga nad epidemijo ne sme biti polje strankarskih političnih bojev. Cepljenje ni projekt Slovenske demokratske stranke ali kakšne druge koalicije in nasprotovanje cepljenju ni nasprotovanje trenutni vladi, temveč nasprotovanje interesom vse naše družbe.«

Rezultati ankete na nereprezentativnem vzorcu, ki so kazali, da je pripravljenost za cepljenje med medicinskimi sestrami manjša kot med zdravniki, bi že januarja 2021 zahtevali dodaten razmislek. Na Valiconovi lestvici zaupanja v poklicne skupine so namreč medicinske sestre uvrščene izjemno visoko, na drugo mesto. Ko gre za zaupanje, so višjo oceno dobili le še gasilci. Oba poklica, gasilce in medicinske sestre, dojemamo kot altruistična, slabo plačana poklica. Altruizmu medicinskih sester zaupamo za odtenek bolj kot strokovni avtoriteti zdravnikov ali avtoriteti znanstvenega argumenta – čeprav so tudi znanstveniki in zdravniki na lestvici zaupanja uvrščeni tik pod vrhom.

Od kod naj bi do javnosti prišle informacije o koristih, ki jih prinaša cepljenje? Če naj bi znanstveniki in zdravniki nagovorili javnost, je tak nagovor možen prek medijev. Mediji, začevši s časopisi, so – kot cepivo in urejeni podatki – otrok razsvetljenstva. Časopisi so prvi prostor javne rabe uma, načela, ki ga je tik pred letom 1789 postavil Immanuel Kant. Učinki medijskih nastopov znanstvenikov ali zdravnikov, ki bi tolmačili učinke cepljenja, so nedvomno manjši, če ljudje s politično močjo rušijo zaupanje v medije.

V slovenski vladi je močno prevladovala struja, ki je zaradi političnih motivov sistematično napadala medije. A s

tem je spodjedala temelj odra, prek katerega bi lahko medicinske sestre, gasilci, zdravnice, znanstveniki, podjetniki, športnice in umetniki podprli kampanjo cepljenja.

Hkrati sama politična oblast znanosti ni jemala resno. Vlada je sprejela večje število kontroverznih odlokov, ki niso temeljili na priporočilih strokovnih skupin, ki jih je imenovala sama. Do neke mere bi bilo razumljivo, če bi vlada, upoštevajoč, denimo, interese gospodarstva, nekoliko omilila priporočila medicinske znanosti. A je ravnala obratno: če je stroka septembra 2021 stavila na dosledno spoštovanje ukrepa PCT, ko bi imeli vstop v javne prostore samo preboleli, cepljeni ali testirani, je vlada v nekem trenutku od državnih uslužbencev za vstop na delovno mesto zahtevala, da so bodisi preboleli covid-19 bodisi so cepljeni, češ da je delodajalka državnih uslužbencev, zato lahko sprejema ukrepe za varnost na delovnem mestu. Pogoja PC za državne uslužbence strokovna skupina pod vodstvom Mateje Logar ni predlagala. Vlada je predloge ukrepov, ki jih je na mizo dala medicinska stroka, zaostrila. Ustavno sodišče je konec septembra zadržalo izvajanje ukrepa. Novembra 2021 je vlada dopolnjujoče se ukrepe, ki jih je predlagala medicinska znanost, selekcionirala in iz konsistentne mreže ukrepov, ki bi lahko zamejevali širjenje virusa, uporabila nekaj nitk, ki širjenja virusa niso mogle ustaviti.

Tako kot leta 2020 so tudi leta 2021 iz vlade prihajale omalovažujoče trditve na račun epidemiološke znanosti. Oktobra 2021 je agencija Valicon zaznala, da je zaupanje v znanstvenike in zdravnike upadlo. Seveda ni upadlo samo zaradi pikrih pripomb, ki so jih na račun znanosti izrekli politični funkcionarji. A čas pandemije ni čas, ko bi se politični funkcionarji izrekli, katera znanost je bolj znanstvena.

Razumljivo je, da v času pandemije medsebojno preverjanje argumentov znotraj znanstvene sfere ne ugasne. Ob tem pa politični razred, vlada, ne more biti razsodnik. Znanost v javnosti vendarle uživa relativno veliko zaupanje. Če o znanstvenih polemikah razsoja politični razred, ki uživa bistveno nižjo stopnjo zaupanja, je znanost diskreditirana.

Ko je šlo za poziv ljudem, naj se cepijo, tudi znanost ni zmogla dovolj taktnosti. Bojana Beović, profesorica infektologije, predsednica zdravniške zbornice in vodja posvetovalne skupine za cepljenje pri NIJZ, si je desetega septembra privoščila nepotrebno poenostavitev, ki oklevajočih ni mogla spreobrniti: »Eni podatki kažejo, da se ne cepijo ljudje, ki so manj izobraženi. Kot taki so pogosteje žrtve različnih proticepilskih kampanj in teorij zarote.«

Trditev je napačna. Izobrazbena struktura zagovornikov in nasprotnikov cepljenja je, kot so kazale ankete, izvedene na reprezentativnem vzorcu, zelo podobna. Edina značilna demografska kategorija, v kateri je opazno več tistih, ki so napovedovali, da se ne bi cepili, je kategorija ljudi v srednjih letih. Torej kategorija ljudi, ki se po eni strani počutijo varne, ker virus ljudi v srednjih letih ne ogroža tako zelo, kot ogroža starejše, po drugi strani pa so ljudje v srednjih letih najbolj izpostavljeni pogosto sebični tekmi na trgu dela.

Problem, kako ljudi prepričati, da je cepljenje koristno tako za skupnost kot celoto kot za posameznika, je kompleksen. Vlada je to nalogo, kot rečeno, zaupala Edvardu Kadiču. In mu do konca avgusta 2021 plačala slabih 15.000 evrov. Morda je bil to za Kadiča, avtorja knjig *Zapeljevanje: Priročnik za moške*, *Govorica telesa in osebna karizma* in *Samozavest je seksi: samozavestna govorica telesa*, dober posel.

Za družbo kot celoto je bil posel z Edvardom Kadičem slab. Slab zato, ker Kadič ni vzbujal vtisa, da intimno verjame v družbeno korist cepljenja. Novembra 2012, med predsedniškimi volitvami, je na svojem blogu kandidatom zastavil vprašanje, ki je bilo opremljeno tudi z odgovorom: »Ali podpirate obvezno cepljenje otrok kljub številnim dokazom stroke, da gre pri preverjanju varnosti cepiv za načrtno sistemsko zavajanje javnosti?«

Ko so uporabniki družbenih omrežij izbrskali Kadičevo devet let staro stališče, vprašanje predsedniškemu kandidatom o obveznem cepljenju pa je junija 2021 natisnila še revija Mladina, je strokovnjak za govorico telesa besedilo s svoje spletne strani odstranil. »Prvotni tekst sem umaknil, ker se ga načrtno napačno uporablja za diskreditacijo pri mojem sodelovanju z Vladnim uradom RS za komuniciranje pri komunikacijski podpori cepljenju. Proti covid-19 sem cepljen z Astra Zeneco (oba odmerka). Menim, da je cepivo proti covid-19 trenutno najboljša IZBIRA (!) za osebno in skupno zaščito,« je zapisal.

A bodimo resni. 15.000 evrov honorarja za reševanje skrajno zapletenega problema? Nobena resna agencija, ki nekaj ve o oglaševanju – bodisi o potrošniškem marketingu bodisi o ozaveščanju državljanek in državljanov – za 15.000 evrov ne more narediti prav veliko.

Kaj pomeni 15.000 evrov, ko gre za epidemijo, zaradi katere je bilo do začetka poletja 2021 v bolnišnice sprejetih 18.000 ljudi, do 31. decembra 2021 pa več kot 25.800? Na začetku leta 2021 so v javnost prišli podatki, da cena bolnišnične oskrbe pacienta s covidom-19, če ni zapletov, znaša okrog 8000 evrov. Če je med zdravljenjem prišlo do zapletov, je Zavod za zdravstveno zavarovanje (ZZZS)

bolnišnicam plačeval 16.000 evrov. Zdravljenje na intenzivni negi, ko je bolnik potreboval ventilator, je na začetku leta 2021 stalo slabih 47.000 evrov. Spomladi je ZZSZ nekoliko znižal vsote, ki so jih bolnišnice dobivale za posameznega bolnika.

Razumna kampanja promocije cepljenja bi med drugim pomenila, da bi na intenzivne oddelke prihajalo manj ljudi. Razumna kampanja bi bila možna, če bi obstajale temeljite analize – kvantitativna in kvalitativna, psihološka in antropološka, zgodovinska in politična, sociološka in epidemiološka –, zakaj so ljudje zadržani do cepljenja. Brez analiz bodo necepljeni umirali. In ker je družba daleč od skupinske precepljenosti, zbolevalo tudi cepljeni. Tudi cepljeni lahko umrejo. Ne le zaradi stranskih učinkov cepiva, pač pa predvsem zato, ker cepivo pač vseh ne zaščiti enako dobro.

Če je policija brez težav našla razloge, da je spomladi 2020, ko je prvi val epidemije že izzvenel, z nesorazmerno rabo sile odstranjevala mirne demonstrante s Trga republike, leto dni pozneje ni našla zakonske podlage, da bi odstranila protestnike, ki so pred vhomom v stavbo TV Slovenija gnjavili mimoidoče ter zatrjevali, da virusa ni, cepljenje pa so razglašali za genocid. Stanje duha v državi, ki je bila pred tremi desetletji postavljena na razsvetljenskih idealih, ideji republike z načeli delitve oblasti, je v delu skupnosti mutiralo. Ladislav Troha je bil prepričan, da predstavlja ljudstvo in da pozna resnico. Zato mu je nacionalna televizija po njegovem mnenju dolžna nameniti minutažo.

Ker ni dobil minutaže, je tretjega septembra, nekaj minut po 20. uri, s svojimi somišljeniki vdrl v studio informativnega programa nacionalne televizije. Dan poprej so

nasprotniki cepljenja v Preboldu vknjižili zmago, ki je bila hkrati poraz skupnosti. Svet osnovne šole ni odstavil ravnatelja Petra Žureja. Hkrati pa je ravnatelj članom šolskega sveta zagotovil, da bo revidiral svoja stališča.

Sledilci nekdanjega majorja specialne enote Slovenske vojske Ladislava Trohe so vztrajali pri svojem. Receptor na vhodu v stavbo TV Slovenija se skupini, v kateri je bilo okrog dvajset ljudi, ni mogel zoperstaviti. Ko je ekipa prišla do studia, se je želela vklopiti v TV program. Ker se kamere niso prižgale, je prek telefonov publiko seznanjala s svojim pogledom na svet. »Resnica mora priti na dan,« je ponavljal eden od Trohovih podpornikov.

»Boste morali uporabiti silo nad miroljubnimi ljudmi, ki tukaj tri mesece čakamo na sestanek? Boste šli nad Slovence? Boste šli nad naš narod?« je policistom, ki so prišli v studio vzpostaviti javni red in mir, govoril v oranžni telovnik napravljeni Troha. V rokah je držal telefon.

»Imamo dokaze,« je Ladislava Troho pred policisti zagovarjala somišljenica. »Imamo dokaze, da lažejo.« Podporniki, napravljeni v rumene jopiče z napisom Reditelj, so ji pritrjevali. Ko je policija proticepilce pozvala, naj se odstranijo, so se z rokami sklenili v trden obroč in legli na tla. »Roboti mafije ste,« je na policiste vpil eden od zasedbenikov. Policija je ekipo, ki je izvedla desant na studio nacionalke, odstranila. Televizijska oddaja Odmevi je bila na sporedu po urniku.

Ko se je ob 23.01 na vdor v TV studio odzval notranji minister Aleš Hojs, je bilo jasno, da je mutirala tudi elementarna logika. »Najostreje obsojam današnje nasilništvo na RTV Slovenija,« je zapisal za uvod, potem pa dodal svoje razumevanje vzročnosti. »To je tudi plod tega, kar generira

Jenull & co., preboldski ravnatelj & co., pa tudi fake news Tarča RTVSLO & co. Tudi zato je potrebno zaostri kazensko in zakonodajo o javnem redu.« (dobesedni prepis tvita)

Povedano drugače: za vdor ekscentrikov v studio nacionalne televizije, ki jih policija več mesecev ni znala odstraniti s ploščadi na Kolodvorski 2, naj bi bili po mnenju ministra za notranje zadeve krivi odmevna televizijska oddaja Tarča, eden od pobudnikov mirnih protivladnih kolesarskih protestov Jaša Jenull in ravnatelj, ki je zahteval jasne dokaze, da virus obstaja. Le minister za notranje zadeve je vedel, kaj je skupni imenovalc teh treh pojavov.

Vladajoča koalicija je reagirala. Ekscentrični nazori preboldskega ravnatelja so bili odličen izgovor za spremembo pravil o upravljanju šol. V parlamentarni proceduri se je znašel predlog sprememb zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja. Drobná sprememba, ki jo je skušala uveljaviti vladajoča koalicija, bi prinesla velike posledice. V svetih osnovnih šol in vrtcev so imeli predstavniki zaposlenih po starem pet predstavnikov, trije člani šolskega sveta so predstavljali občino in trije starše. Po novem naj bi imele občine (in v srednjih šolah država), torej politična oblast, pet predstavnikov, zaposleni in starši pa po tri.

Šolski sindikat je pod peticijo, ki je nasprotovala mutaciji šolskega sistema, ker bi ta vodila v večjo politizacijo šolskega upravljanja, zbral 24.224 podpisov zaposlenih v izobraževalnih zavodih. Peticija je mutacijo omilila, ni pa je preprečila. Uzakonjena je bila formula 3 – 3 – 3: v šolskih svetih naj sedijo trije predstavniki staršev, trije predstavniki učiteljev in trije predstavniki, ki jih postavi politična oblast.

»Ne boste verjeli, cepilo se je tudi 25 narkomanov, ki so ugotovili, da brez PCT ne pridejo do svoje doze, ker ne morejo v ambulantno,« je 16. septembra 2021 z znatnim zanosom razložil Jelko Kacin, državni sekretar v kabinetu predsednika vlade, zadolžen za koordinacijo logistike cepljenja. »In so se cepili,« je dodal. »Ljudje pri nas so racionalni,« je povedal na kongresu SMC, koalicijske stranke, ki je po vstopu v vladajočo koalicijo ostala skorajda povsem brez javnomnenjske podpore. Besedi »racionalni« je Kacin namenil poseben poudarek. Skorajda jo je razstavil na zloge.

Definicija racionalnosti je mutirala.

Šestnajstega septembra, ko je Kacin odvisnike izpostavljaj kot lep primer človeške racionalnosti, se je cepila tudi dvajsetletna Katja. Tistega četrta se je cepilo 20.229 oseb. Nekaj več kot 15.000 ljudi se je cepilo s BioNTechovim in Pfizerjevim cepivom Comirnaty, 4044 oseb se je cepilo z odmerkom cepiva, ki ga proizvaja nizozemsko-belgijska družba Janssen v lasti ameriškega giganta Johnson & Johnson. »Ljudje pri nas so racionalni,« je tistega dne množico, ki je hitela v cepilne centre, hvalil Jelko Kacin. Število ljudi, ki so se cepili, je bilo najvišje po 24. juniju, ko so